

TEISĖ Į SVEIKATOS APSAUGĄ: PROBLEMINIAI SVEIKATOS PRIEŽIŪROS IR SVEIKOS APLINKOS UŽTIKRINIMO ASPEKTAI (2013)

Tyrėjų grupė: Lina Beliūnienė, Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė

Šioje mokslo studijoje, kuri yra tyrimo „Žmogaus teisės Lietuvoje“ dalis, nagrinėjama teisės į sveikatos apsaugą (asmens sveikatos priežiūros aspektu) ir teisės į sveiką aplinką kaip prielaidos užtikrinti visapusę asmens sveikatos apsaugą bei visuomenės sveikatos priežiūros aspekto teisinio reguliavimo ir šių teisių užtikrinimo praktikoje 2008-2012 m. situacija. Taip pat identifikuojami keletas prioritetine tvarka sprendinų asmens sveikatos priežiūros ir teisės gyventi saugioje žmogaus sveikatai aplinkoje realizavimo užtikrinimo probleminių aspektų bei siūlomi jų sprendimo būdai. Minimios problemos (materialinės, institucinės ir organizacinės) studijos autorių nustatytos remiantis atliktu interviu su ekspertais medžiaga bei kitais nurodytais šaltiniais.

Teisės į sveikatos apsaugą (asmens sveikatos priežiūros požiūriu) realizavimo probleminiai aspektai pirmiausia susiję su pacientų teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimo nepakankamu užtikrinimu. Pastarąjį lemia iškilę sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomojo draudimo įgyvendinimo trūkumai, ir ikiteisminės institucijos, nagrinėjančios ginčus dėl padarytos žalos atlyginimo - Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisijos, veikiančios prie Sveikatos apsaugos ministerijos, nepasiteisinusį veikla bei teismo žalos išieškojimo būdo silpnoji pusė. Antra, teisės į sveikatos apsaugą nagrinėjimo kontekstą viršijantis psichikos sveikatos sutrikimų turinčiųjų (ir neįgaliųjų) žmonių teisių ribojimo neproporcingumas, prilygstantis teisių paneigimui, absoliučiu šių žmonių veiksnio atėmimu rodo, kad nesudaromos pakankamos sąlygos įgyvendinti kitas teisės ir laisvės (pavyzdžiui, minėtos jų teisės į teisminę gynybą (gynybą ir atstovavimą) byloje) pažeidimai).

Pacientų teisės į žalos atlyginimą apsaugos teisinio režimo neveiksmingumo problemai spręsti būtina nedelsiant parengti teisės aktus, leidžiančius įtvirtinti žalos pacientų sveikatai atlyginimo be kaltės modelį (specialiąją pacientams padarytos žalos kompensavimo sistemą). Asmenų, turinčių psichikos (sveikatos) sutrikimų (ir neįgaliųjų), teisių ribojimo neproporcingumo/paneigimo absoliutaus neveiksnio institutu problemai spręsti reikalinga esama Civilinio kodekso, įtvirtinančio fizinio asmens pripažinimą neveiksniu dėl psichikos sutrikimo bei su juo susijusių teisės aktų reguliavimą suderinti su Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos 12 str. reglamentavimu.

Studijoje išskirti ir nagrinėjami šie teisės į sveiką aplinką įgyvendinimo probleminiai aspektai: atliekų šalinimo į sąvartynus problematika, aplinkos oro tarša kietosiomis dalelėmis, kvapais ir buitinių atliekų tvarkymo klausimai, vandens taršos draudimo nesilaikymas, akustinės taršos problemos. Teigiama, kad reikalingas suderinamumas įgyvendinant atskirų aplinkos elementų taršos mažinimo veiksmus, nes matoma situacija, kai biologiniai nuotekų valymo įrenginiai, kuriais siekiama apsaugoti dirvožemį ir vandenį nuo taršos, skleidžia nemalonų kvapą; uždraudus rūkyti viešose vietose kavinių ir restoranų lankytojai triukšmauja gatvėse ir prie gyvenamųjų namų ir pan.

Institucijoms siūlytina didinti bendradarbiavimą ir aiškiai atriboti kompetencijas, kad jų dėl to paties objekto priimami sprendimai (pvz. atvejis dėl Vilniaus nuotekų valyklos, kur skirtingas išvadas pateikė Vilniaus sveikatos priežiūros laboratorija ir Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas) nebūtų skirtingi, nes žmonėms, visuomenei neužtikrinamas teisinis aiškumas. Siekiant sudaryti platesnes galimybes ginti teisę į sveiką aplinką, didinant žmonių informuotumą, rekomenduojama aplinkos kokybę užtikrinančioms institucijoms savo ataskaitose skelbti ne tik institucijų veiklos rodiklius (kiek išnagrinėta skundų, kiek išduota leidimų), bet ir aplinkos kokybės gerinimo rodiklius, taip pat paskirti įstaigą, atsakingą už sistemiską aplinkos kokybės, įskaitant triukšmą, kvapus informacijos sisteminimą ir viešinimą.

